

Vliv mezinárodního obchodu na hospodářský růst: TANZANIE[#]

Soňa Sýkorová*

V současné době stále častěji diskutované téma – zapojení rozvojových zemí do mezinárodního obchodu – se stalo podnětem k analýze současné hospodářské situace jedné z nejméně rozvinutých zemí¹ – Tanzanie a jejího zapojení do mezinárodního obchodu. Po stručné obecné i hospodářské charakteristice země se studie zaměřuje na vývoj zahraničního obchodu a zahraniční obchodní politiky této subsaharské země. Cílem práce bylo ukázat, zda můžeme vysledovat souvislost mezi zapojením země do mezinárodního obchodu (v podobě rostoucích vývozu) a hospodářským růstem a identifikovat možné přenosové mechanismy mezi mezinárodním obchodem a zdroji hospodářského růstu na případu této konkrétní země.

1. Charakteristika země

Sjednocená tanzanská republika, dále jen Tanzanie, je tvořena unií pevninské části – dříve nazývané Tanganika a ostrova Zanzibaru. Tanzanie se od získání nezávislosti stala státem řízeným jedinou stranou, v čele s prezidentem Juliem Nyererem, který se rozhodl následovat socialistickou cestu rozvoje. Základem mělo být získání soběstačnosti. Jako nástroj měla posloužit kolektivizace zemědělství. Obchod a průmysl, stejně jako finanční sektor byly znárodněny. Byla zavedena kontrola cen a příjmů. Vývoj světové ekonomiky, neefektivnost správy a odpor obyvatel Tanzanie, určila Nyerereho program „ujamaa“, který měl spojovat prvky africké pospolitosti a moderního zemědělství, k neúspěchu. Ještě dva roky předtím než prezident Nyerere dobrovolně odstoupil ze svého úřadu, v roce 1983, byly učiněny první nesmělé reformní kroky. Prezident Ali Hassan Mwinyi v započatém procesu politických a ekonomických reforem pokračoval. V roce 1986 byl pod dohledem Mezinárodního měnového fondu a Světové banky zaveden první ekonomický ozdravný program. Tento program usiloval o zlepšení fiskální politiky, reformu státní správy a privatizaci. Po počátečních úspěších byly v důsledku vysoké inflace a rostoucího odporu obyvatel další reformní kroky pozastaveny. Po řadě politických reforem a prvních pluralitních volbách konaných v roce 1995 Tanzanie své reformní úsilí opět zvýšila. Za stále finanční podpory mezinárodních finančních institucí se Tanzanie soustředila na makroekonomickou stabilizaci a fiskální reformu. Ke zlepšení došlo ve správě daní stejně jako zvýšené kontrole na výdajové straně rozpočtu. V lednu 2006 jmenovaná vláda v čele s prezidentem

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů doktorské disertační práce: *Nejméně rozvinuté země na přelomu 20. a 21. století: „Napomáhá mezinárodní obchod rozvoji nejméně rozvinutých zemí?“*

^{*} Ing. Soňa Sýkorová – studentka doktorského studia; Fakulta mezinárodních vztahů VŠE Praha; od roku 2006 působí jako asistentka na Katedře rozvojové ekonomiky Ruprecht-Karls Universität v Heidelbergu; sona_sykorova@hotmail.com.

¹ Nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries, dále jen LDC), skupina specifických rozvojových zemí ustavená v roce 1971 rozhodnutím Valného shromáždění OSN. Jednotlivé země, jejichž počet obyvatel nepřekračuje 75 mil., jsou na vlastní žádost na seznam LDC zařazovány na základě naplnění tří kritérií: nízký národní důchod na obyvatele (HDP/obyv. do 750 USD), nízká míra rozvoje lidského potenciálu a ekonomická zranitelnost.

Jakayou Kikwetem byla zvolena na základě příslibu pokračování v politických, sociálních a hospodářských reformách.

Tanzanie – jedna z padesáti LDC, se nachází ve východní Africe a rozkládá se na ploše 945 tis. km². Necelou polovinu rozlohy země lze klasifikovat jako obdělávatelnou půdu. Z celkového počtu 35,9 mil. obyv. žije 76 % na venkově. Hlavním městem je Dodoma, Dar-es-Salam je komerčním centrem a sídlem s nejvyšším počtem obyvatel (více než 2,5 mil.). Míra růstu počtu obyvatel byla v období 2000–2004 odhadována na 2,1 %. Více než 44 % obyvatelstva bylo mladších než 14 let, 43 % patřilo do věkové skupiny 15–44 let a zbývajících 13 % bylo starších než 45 let.

S HDP/obyv. ve výši 360 USD v roce 2005² zůstává Tanzanie jednou z nejchudších zemí světa. Odhadovaný věk dožití nepřesáhl 46 let (2000–2005), negramotnost v roce 2005 dosahovala 19,9 % a 36 % obyvatelstva žilo v extrémní chudobě (méně než 1 USD na den). Většina extrémně chudých (téměř 80 %) žila ve venkovských oblastech.

Odhaduje se, že v Tanzanii existuje významný neformální sektor.³ Zemědělství zůstává nejdůležitějším sektorem tanzanského hospodářství, přispívalo více než 46 % celkovému HDP země, zaměstnávalo téměř 80 % pracovní síly a v období 1999–2004 odpovídalo za více než polovinu vývozu zboží. Služby tvoří 35 % HDP a přináší 30 % zahraničních příjmů země. Sektoru služeb dominují veřejné služby a služby spojené s cestovním ruchem. Průmyslový sektor lze stále ještě označit jako nerozvinutý. Jeho rozvoj je znesnadňován zejména špatnou infrastrukturou, vysokými náklady na dopravu a energie a neefektivní byrokracií. Tanzanie má významná ložiska zlata, diamantů a drahých kamenů.

2. Současný ekonomický vývoj

Díky své pokračující makroekonomické stabilizaci a strukturálním reformám učinila Tanzanie v posledním desetiletí úctyhodný pokrok ve zlepšování své hospodářské situace. Zemi se podařilo pokračovat v započatém hospodářském růstu, zvýšit roli soukromého sektoru, upevnit makroekonomickou stabilitu a dosáhnout udržitelnosti dluhu. Po slabých výsledcích posledních desetiletí překračoval růst HDP od roku 2001 vždy 6 % hranici.

Tabulka 1 Tanzanie: Vývoj HDP a HDP/obyv. v letech 1970–2004 (v %)

		1950–1960	1960–1970	1970–1980	1980–1990	1990–2000	1990–2004
Tanzanie	HDP	3,4	5,2	3,6	2,4	5,8	6,1
	HDP/obyv.	1,4	2,6	0,3	–0,9	2,9	3,4
LDC	HDP	3,4	3,4	2,1	2,4	3,4	4,1
	HDP/obyv.	1,4	1,1	–0,3	–0,2	0,8	1,5

Pramen: <http://stats.unctad.org/Handbook/ReportFolders/reportFolders.aspx>

2 Podle parity kupní síly (PPP) činil HDP/obyv. 1018 USD, viz. World Bank: The 2005 International Comparison Program, Preliminary Results, December 2007, s. 24: <http://siteresources.worldbank.org/ICPINT/Resources/ICPreportprelim.pdf>.

3 Odhady hovoří o 50 % HDP v roce 2002, in: Trade Policy Review Body: Trade Policy Review: Tanzania, WT/TRP/G/171/TZA, September 2006.

Dynamický hospodářský růst, který v roce 2005 dosáhl 6,8 %⁴, byl podpořen růstem zemědělské produkce spojené s příznivými klimatickými podmínkami. Hospodářský růst je vyšší ve městech než na venkově, což je dáno nárůstem celkové produktivity výrobních faktorů jako výsledku zvýšené investiční aktivity v řadě městských center.⁵ Záměrem tanzanské vlády je docílit 8–10 % růstu HDP ve střednědobém horizontu, tedy míry růstu nutné k dosažení cíle snížení chudoby na 50 %. Inflace se držela pod 4,5 % (díky nižším cenám potravin, které vyvažovaly rostoucí ceny ropy). Rovněž fiskální ukazatele svědčí o zlepšování hospodářské situace státu. Úctyhodná je zvýšená disciplína na výdajové straně státního rozpočtu. Daňové reformy (např. zavedení daně z přidané hodnoty) napomohly zvýšení vládních příjmů plynoucích z daní z 11,8 % v roce 2001 na 13,3 % v roce 2004. Tím se postupně snižuje závislost Tanzanie na příjmech z cel. V roce 2004 bylo možné zaznamenat další zlepšení exportní výkonnosti založené zejména na vývozech netradičních komodit jako minerálů, rybích produktů a průmyslových výrobků. Také turistický ruch se rozvíjí velmi dynamicky. Zapojení do regionálních integračních seskupení a zjednodušení cel a celních procedur vedlo k růstu obchodní výměny. V souladu se zvyšující se poptávkou odpovídající současnému hospodářskému růstu (zejména v těžebním průmyslu) došlo také k růstu dovozů. Hospodářské situaci napomohlo také postupné ulehčování dluhového břemene.⁶

Po přezkoumání tanzanské strategie snižování chudoby v roce 2004 schválila vláda v roce 2005 pětiletý plán „Národní Strategie pro růst a snižování chudoby“ (National Strategy for Growth and Reduction of Poverty). Kromě této strategie načrtla vláda tzv. „Tanzania Mini-Tiger Plan 2020“⁷ jako nástroj k dosažení svých ambiciózních rozvojových vizí do roku 2025. Tento plán se inspiroval zkušenostmi zemí jihovýchodní Asie a je od něj očekáváno, že skrze zavádění speciálních ekonomických zón a legislativy usnadňující investice vytvoří příznivé podnikatelské prostředí pro domácí i zahraniční investory.

3. Vývoj zahraničního obchodu a obchodní politiky Tanzanie

Tanzanii lze označit jako průměrně otevřenou LDC, její podíl obchodu na HDP v roce 2005 lehce překročil 51 %. Podíl vývozu zboží a služeb na HDP postupně narůstá, ze 17 % v roce 2004 na 19 % v roce 2005 a bezmála 20 % v roce 2006. Přesto zůstává podíl vývozu zboží a služeb nízký ve srovnání s průměrem zemí subsaharské Afriky.

Celkové vývozy Tanzanie v roce 2005 tvořily 0,01 % světových vývozu zboží a celkové dovozy Tanzanie tvořily 0,02 % světových dovozů. Podíl Tanzanie na světových vývozech služeb činil 0,04 %, podíl dovozů služeb dosáhl 0,05 %.⁸

4 Odhady za rok 2006 předpokládaly růst HDP ve výši 6,2 %, pro rok 2007 dokonce 7,1 %, s mírným snížením pod 7 % hranici pro roky 2008 a 2009: World Bank: The Global Economic Prospects-Technology Diffusion in the Developing World 2008, Washington D.C. 2008: http://siteresources.worldbank.org/INTGEP2008/Resources/GEP_complete.pdf.

5 Trade Policy Review Body: Trade Policy Review: Tanzania, WT/TRP/G/171/TZA, September 2006, s. A2-134.

6 Očekává se, že příslibené úlevy v hodnotě 4,8 mld. USD povedou ke snížení vnějšího zadlužení Tanzanie o 90 %, viz OECD: African Development Outlook 2005–2006: Tanzania, s. 483.

7 Tento plán má velmi ambiciózní cíle: přeměna Tanzanie z LDC na semi-industrializovanou zemi, jejíž HDP/obyv. bude v roce 2025 dosahovat výše 3000 USD, ve stejném časovém horizontu má dojít k vymáčení extrémní chudoby, poskytování základní zdravotní péče pro všechny, univerzální přístup k nezávadné vodě atd. Viz: <http://www.tanzania.go.tz/vision.htm>.

8 WTO: International Trade Statistics 2006, http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2006_e/its2006_e.pdf.

3.1 Vývoj zahraničního obchodu a platební bilance

Růst vývozu zboží z Tanzanie v 70. a 80. letech byl nižší než průměrný růst LDC, trend se změnil až v 90. letech. Růst dovozu zboží do Tanzanie byl s výjimkou 60. let vždy nižší než průměrný růst dovozu do LDC.

Tabulka 2 Vývoj vývozu a dovozu zboží Tanzanie a LDC v letech 1950–2000 (v %)

		1950–1960	1960–1970	1970–1980	1980–1990	1990–2000
Tanzanie	Vývoz	4,6	6,6	7,5	–5	7,4
	Dovoz	3,8	12	14,5	–0,6	0,1
LDC	Vývoz	3,7	5,3	10,4	2,2	7,2
	Dovoz	5,9	4,3	15,7	0,3	6,3

Pramen: <http://stats.unctad.org/Handbook/ReportFolders/reportFolders.aspx>

Průměrný růst vývozu zboží v období let 1995–2005 činil 8 %, dovozu 5 %. V roce 2004 došlo k nárůstu vývozu stejně jako dovozu zboží o 18 %, v roce 2005 se růstová dynamika zpomalila na 11 % u vývozu a 6 % u dovozu. V roce 2005 došlo k výraznému zpomalení dovozu, které lze přičíst poklesu dovozu potravin. Tento pokles byl vyvolán dobrými klimatickými podmínkami a dobrou sklizní obilnin v roce 2005. V roce 2005 tak bylo vyvezeno zboží v hodnotě 1,481 mld. USD. Ve stejném roce bylo dovezeno zboží za 2,659 mld. USD. Deficit obchodní bilance v roce 2005 se ve srovnání s rokem 2004 nezměnil (jako podíl na HDP pak došlo k jeho mírnému poklesu). Vývoj tohoto salda ovlivňují i nadále rostoucí světové ceny ropy, zvýšený dovoz kapitálových statků a mezi-produktů a zvýšené dovozy hnojiv jako reakce na vládní programy podpory zemědělství.

Budeme-li objemy vývozu a dovozu zboží a služeb z roku 1995 považovat za výchozí úroveň (100 %), pak objem vývozu zboží a služeb v roce 2005 dosáhl pouze hodnoty 105 a objem dovozu 114. Tento výsledek je poměrně hubený ve srovnání s vývojem reálného HDP, který oproti roku 1995 dosahoval hodnoty 170 %. To znamená, že průměrný roční růst objemu vývozu zboží a služeb v letech 1995–2005 byl pouze zanedbatelný⁹ a růst objemu dovozu nepřekročil 1 % (růst HDP ve stálých cenách v tomto období překračoval 5 %). Tento vývoj napovídá mnohé o vlivu vývoje světových cen na vývozní a dovozní výkonnost Tanzanie.

A) Komoditní struktura vývozu a dovozu zboží

Více než 52 % vývozu zboží v roce 2005 tvořily agrární produkty. Je však nutné připomenout, že tato skupina zahrnuje také komodity, které neřadíme mezi tradiční zemědělské vývozní produkty Tanzanie (tzn. káva, bavlna, čaj, oříšky kešu, sisal, tabák¹⁰ a hřebíček). Vývoz těchto tradičních komodit tvořil ještě v na počátku 90. let 50 % vývozu zboží Tanzanie a na této úrovni stagnoval až do roku 1998. Od roku 1998 došlo k rychlému snížení podílu tradičních zemědělských komodit na vývozech až na 20 % v roce 2004.

Vývoz nerostných surovin dosáhl 34 % celkových vývozu zboží Tanzanie (zejména se jedná o příjmy z vývozu zlata, diamantů a drahých kamenů). Vývozy zlata tvořily v posledních letech téměř 1/3 celkových vývozu zboží Tanzanie (podíl vývozu

⁹ V letech 2004 a 2005 došlo dokonce k poklesu vyváženého objemu zboží a služeb.

¹⁰ Vývozy bavlny z Tanzanie tvořily 0,5 % světových vývozu této komodity, čaj 1 % světových vývozu a tabák 0,9 % světových vývozu, viz.: UNCTAD: Handbook of Statistics 2005, s. 178.

tanzanského zlata na světových vývozech tohoto drahého kovu dosahoval 1,3 %). Vývozy produktů zpracovatelského průmyslu dosáhly 14,6 % vývozů zboží z Tanzanie.

Na dovozech převládaly zpracovatelské výrobky, avšak podíl primárních komodit od počátku nového tisíciletí vzrostl zásluhou růstu cen ropy na téměř jednu třetinu celkových dovozů. Největší podíl na dovozech zpracovatelských výrobků tvořily dovozy strojních výrobků a zařízení (více než jednu třetinu celkových dovozů zboží) a chemické výrobky.

B) Teritoriální struktura vývozů a dovozů zboží

V roce 2005 směřovala většina vývozů z Tanzanie na trhy EU (45,6 %), dalšími trhy byly Jihoafrická republika (8,2 %), Indie (7,1 %), Keňa (6,1 %) a v neposlední řadě Čína (4,9 %). Pozice EU jako hlavního vývozního trhu Tanzanie se stabilizovala na vysoké úrovni a svého vrcholu dosáhla v roce 2001, kdy na trhy EU směřovalo téměř 60 % vývozů z Tanzanie. Vývozy do Velké Británie v letech 1999–2004 vzrostly téměř sedminásobně, hlavně díky vývozům zlata, ryb a rybích výrobků, stejně jako květin. Podíly ostatních trhů stagnovaly (Afrika) nebo pozvolna klesaly. Největší pokles zaznamenal podíl Asie.

Dovozy do Tanzanie jsou podstatně méně teritoriálně koncentrovány a v roce 2005 pocházely z EU (18,9 %), z Jihoafrické republiky (13,1 %), z Indie (8,6 %), ze Spojených arabských emirátů (7,3 %) a z Japonska (7,1 %).¹¹ Asie v letech 1999–2004 nadále posilovala svou roli největšího dovozce zboží do Tanzanie a v roce 2004 její podíl přesáhl 50 % (ve srovnání s 37 % v roce 1999). Podíl afrických zemí na dovozech do Tanzanie stagnoval na úrovni 20 %, zatímco podíl EU po celé období klesal.¹²

C) Vývozy a dovozy služeb

Vysoká dynamika byla zaznamenána u vývozů a dovozů služeb, které rostly v roce 2004 tempem 22 %, v roce 2006 došlo ke zpomalení růstu vývozů na 6 %, zatímco dynamika dovozů služeb pokračovala (růst o 17 %). Vývozy služeb Tanzanie dosáhly v roce 2005 hodnoty 899 mil. USD a více než 70 % těchto vývozů lze přičíst cestovnímu ruchu a necelých 20 % činí vývoz komerčních služeb. Dovoz služeb dosáhl v roce 2005 hodnoty 1,1 mld. USD.

Tabulka 3 Tanzanie: Vývoj vývozů a dovozů služeb, 1995–2005 (v mil. USD)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Vývozy	566	602	470	534	576	575	646	615	659	845	899
Dovozy	729	883	709	885	723	620	656	653	751	963	1164

Pramen: WTO: International Trade Statistics 2006, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/its2006_e.pdf

Z výše uvedeného vyplývá, že došlo ke zvýšení deficitu bilance zboží a služeb o 10 %. Schodek bilance zboží a služeb dosahoval v roce 2005 více než 11 % HDP.¹³

3.2 Změny v zahraniční obchodní politice Tanzanie

Obchodní politika je ústavou svěřena do pravomoci unie. Mezinárodní obchodní dohody jsou proto závazné nejen pro vládu celé Unie, ale i pro vládu Zanzibaru. Přesto

11 WTO: International Trade Statistics 2006, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/its2006_e.pdf.

12 Trade Policy Review Body: Trade Policy Review: Tanzania, WT/TRP/G/171/TZA, September 2006, s. A2-139.

13 WTO: International Trade Statistics 2006, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/its2006_e.pdf.

užívá Zanzibar široké autonomie při vytváření vlastní proexportní politiky za podmínky, že přijatá opatření neporušují závazky vyplývající z přijatých mezinárodních smluv.

První „národní obchodní politika“ byla odsouhlasena vládou Tanzanie v roce 2003. Uvedený dokument věnoval pozornost všem aspektům, které ovlivňují proces rozvoje a růstu obchodu. Tento první počín v oblasti obchodní politiky se soustředil zejména na podporu vývozem taženého hospodářského růstu založeného na strukturální transformaci a tržní diverzifikaci. Prováděné reformy a přijímané předpisy měly vést k vytvoření příznivého prostředí pro rozvoj produkčních kapacit konkurenceschopných produktů. Nástrojem k dosažení těchto cílů měla být liberalizace strategického obchodu doplněná politikami v dynamických odvětvích. Velký důraz byl kladen na aktivní multinacionální a bilaterální obchodní jednání.

Rozsáhlé reformy, které probíhají déle než 20 let, vedly k postupnému odstraňování obchodních omezení. Důležitými nástroji k dosažení rozvojových cílů v oblasti vývozu se stalo zřizování „Export Processing Zone“ (EPZ) a „Special Economic Zone“ (SEZ). Stěžejní pro EPZ je nulová sazba daně z příjmu právnických osob po dobu deseti let a výjimky z daně ze zadržených zisků, místních daní a inspekce dováženého zboží před vyloděním. Odvětví, kterým jsou plochy v EPZ nabízeny, jsou další zpracování zemědělských produktů, průmysl oděvní a textilní, zpracující ryby, kožedělný, dřevozpracující, elektrotechnický a elektronický, informační a komunikační technologie a průmysl zušlechťující drahé kameny.

A) Opatření přímo ovlivňující dovozy

Cla, jejich struktura a výše začínají pomalu ztrácet na významu jako nástroj zahraniční obchodní politiky, ale příjmy z nich zůstávají velice důležitou položkou vládních příjmů. V roce 2005 tvořily příjmy z dovozních cel téměř polovinu celkových daňových příjmů.

Jako člen Světové obchodní organizace (WTO) má Tanzanie řadu položek svého celního sazebníku vázaných. Ve srovnání s rokem 1993 poklesl prostý průměr celních sazeb na nezemědělské produkty z rovných 19 % na 12,3 % v roce 2006, přičemž pro zemědělské výrobky byl prostý průměr 17,3 %.¹⁴ Vážené průměry celních sazeb poklesly z 15 % v roce 1993 na 9,1 % v roce 2003.

Vedle dovozních celních sazeb se řada dovážených produktů musí podrobit povinné inspekci („destination inspection“), při níž je vybírán poplatek ve výši 1,5 % hodnoty zboží, a dále celní inspekci, za kterou je inkasován poplatek 10 USD. Dovážené zboží i domácí produkce jsou předmětem daně z přidané hodnoty ve výši 20 % a spotřebních daní.¹⁵

Tanzanský úřad pro standardy, zřízený již v roce 1976, je centrálním místem odpovědným za podporu standardizace, testování a zajišťování kvality. Tanzanie pokračovala v započaté harmonizaci svých standardů (zejména pro balení a označování, sanitární a fytosanitární předpisy) v souladu s mezinárodními a regionálními standardy. Povinné standardy se vztahují zejména na potraviny a zemědělské produkty. Tanzanské standardy a technické předpisy se vztahují na všechny produkty na tanzanském území bez

14 Vzhledem ke svým závazkům vyplývajícím z členství ve Východoafrickém společenství (East African Community, EAC) byly průměrné sazby pro zemědělské komodity roce 2006 hlášeny ve výši 22 % a nezemědělské výrobky 11,8 %.

15 Výjimky z DPH požívají základní zemědělské plodiny (nezpracované), pesticidy a hnojiva, potřeby pro zdravotnictví a vybavení nemocnic, vzdělávací služby a vybavení vzdělávacích zařízení, veterinární služby, knihy a noviny, služby veřejné dopravy, bydlení a půda, finanční a pojišťovací služby, voda, pohřební služby, ropné produkty, počítače, tiskárny, služby cestovního ruchu, rybářské sítě a další.

rozdílu, zda se jedná o zboží dovážené nebo domácí produkci. Dovozy podléhající standardům se musí podrobit certifikaci.¹⁶

B) Opatření přímo ovlivňující vývozy

Pro vývozce většiny produktů platí stejné povinnosti týkající se registrace a dokumentace jako pro dovozce, výjimkou jsou speciální licence pro vývozy produktů ze dřeva, vývozy místní divoké fauny a flory, potraviny a minerály a drahé kameny.

Tanzanie používá v současné době vývozní clo pouze na vývozy nezpracovaných oříšků kešu a 20 % odvod na nezpracované kůže, jejichž cílem je podnítit další zpracování na domácí půdě. V době nepříznivých klimatických podmínek a hrozícího nedostatku potravin nařizují tanzanské úřady zákaz vývozu některých zemědělských plodin.

Přes svůj statut nejméně rozvinuté země s poměrně liberálnějšími možnostmi využít domácí podpory a subvencování vývozu, Tanzanie těchto možností využívá v zanedbatelném rozsahu, subvence vývozu zemědělských produktů nebyly hlášeny vůbec a subvence při exportu nezemědělských produktů byly evidovány ve velmi omezeném rozsahu.¹⁷ Podpora vývozům je poskytována pouze na bázi bezcelního přístupu výrobních zařízení a ostatních vstupů používaných při výrobě produkce pro vývozy.

Podpoře vývozu by mělo posloužit zřizování vývozních zón. Na počátku roku 2005 činily celkové investice do těchto zón 81 mil. USD, z nichž 65 % pocházelo z domácích zdrojů. V roce 2004 pocházelo z těchto nově zřizovaných produkčních kapacit 0,6 % celkových vývozů. Dosažení velmi ambiciózních cílů tanzanské vlády by měl dále napomoci nově vypracovaný koncept „speciálních ekonomických zón“ (SEZ), které by měly mít ještě širší oborový záběr a kde by měly odpadnout i určitá původní omezení. SEZ by měly vzniknout nejprve v Dar-es-Salamu, ve městě Tanga a Kilimandžáru. Zanzibar má svůj vlastní, lehce odlišný koncept tzv. „volných ekonomických zón“.

Tanzanie se těší zvýhodněnému režimu přístupu svých produktů na trhy obchodních partnerů odpovídající stavu mezinárodních a bilaterálních obchodních dohod. Velká část vývozů Tanzanie není zatížena dovozními cly, ať již protože dané produkty nejsou obecně zatíženy clem, nebo protože vývozy z Tanzanie využívají jim poskytnutých preferencí. V roce 2003 směřovalo 82,7 % vývozů Tanzanie na trhy zemí OECD a dvě třetiny z nich nebyly vystaveny žádnému clu. Klíčovými trhy v rámci zemí OECD je EU (která Tanzanii poskytuje rozsáhlé preference na základě systému všeobecných preferencí – GSP, Smlouvy z Cotonou a iniciativy „Everything but Arms“ – množstevně neomezený a clem nezatížený dovoz veškerých výrobků mimo zbraní z LDC), USA (GSP a iniciativy „African Growth and Opportunity Act“ – AGOA), Japonsko (GSP). Preferenční přístup zaručuje vývozům zboží z Tanzanie také EAC a Jihoafrické rozvojové společenství (South African Development Community, SADC), v nichž je Tanzanie členem.¹⁸ Od roku 1989 se Tanzanie účastní Dohody o globálním systému obchodních preferencí mezi rozvojovými zeměmi (GSTP), v jehož rámci jí poskytly preferenční přístup na své trhy Indie a Turecko.

Hodnota vývozů, které využívaly preferencí dosáhla v roce 2003 víc než 50 % celkových vývozů země. Z tohoto důvodu Tanzanie patří mezi jednu ze zemí, která se vážně obává eroze preferencí vyplývající z dalšího snižování celních sazeb v rámci jednání WTO.

---

¹⁶ Výjimkou jsou dovozy, které již byly podrobeny certifikaci v Keně nebo v Ugandě.

¹⁷ Trade Policy Review Body: Trade Policy Review: The East African Community, WT/TRP/G/171, September 2006, s. 32.

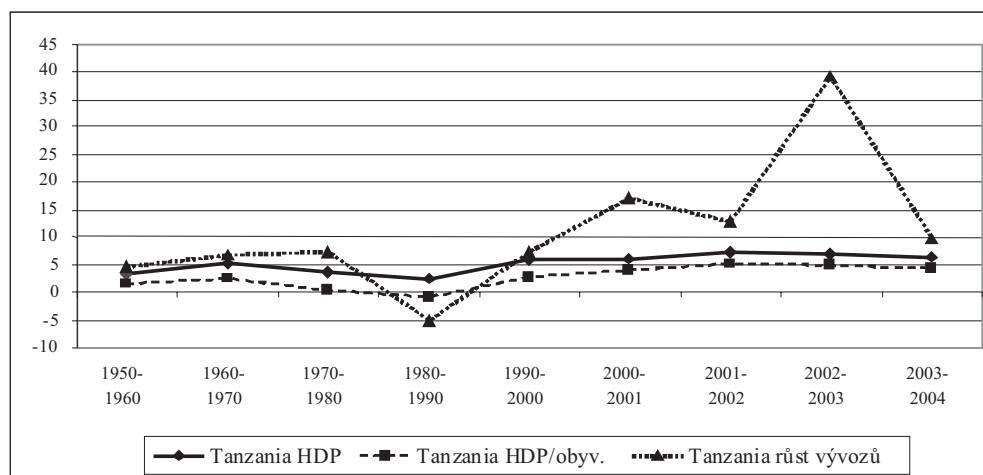
¹⁸ Tanzanie zvažuje obnovení členství v dalším integračním seskupení – Společný trh východní a jižní Afriky (Common Market for Eastern and Southern Africa, COMESA), z něhož vystoupila v roce 2000.

3.3 Vliv zahraničního obchodu na hospodářský růst Tanzanie

Ekonomické reformy započaté v druhé polovině 80. let se nejpozději ke konci 90. let začaly pozitivně projevovat na vývoji vývozní dynamiky. Liberalizace zahraničního obchodu spolu s postupným posílením podílu netradičních vývozů přispěly k rychlému růstu vývozů Tanzanie. Pokles závislosti Tanzanie na tradičních zemědělských komoditách posiluje stabilitu příjmů z vývozů (příjmy z vývozů tradičních vývozních komodit trpí výkyvy světových cen a jsou velmi závislé na klimatických podmínkách).

Posilování podílu netradičních vývozních produktů lze hodnotit pozitivně, i když při podrobnějším zkoumání je vidět určité riziko v podílu zlata mezi vývozními komoditami. Objemy vytěženého zlata nejsou ovlivněny rozměry počasí, avšak příjmy z jeho vývozu jsou stejně jako příjmy z vývozu tradičních zemědělských produktů náchylné k cenovým výkyvům.

Graf 1 Tanzanie: Vývoj vývozů, HDP a HDP/obyv. v letech 1950–2004

Pramen: : <http://stats.unctad.org/Handbook/ReportFolders/reportFolders.aspx>

Graf 1 znázorňuje vývojové trendy růstu vývozů, HDP a HDP/obyv. od 50. let do současnosti. Z grafu je zřejmé, že z dlouhodobého hlediska lze vysledovat spojitost mezi vývojem vývozů a hospodářským růstem. Sledujeme-li však již jen jednotlivé roky, je vývoj vývozů podstatně více rozkolísaný. Samotné vývozy a jejich růst se v posledních šesti letech do vysokého hospodářského růstu jednoznačně nepromítly. Podíl vývozů na celkovém HDP Tanzanie je stále relativně nízký na to, aby se zvýšená vývozní dynamika citelně a bezprostředně promítla do růstu HDP. A tak ani nízký růst vývozů mezi roky 2001 a 2002 nebránil vysokému 7 % růstu HDP.

Z tohoto zjištění dále plyne, že vývozní sektor ještě není dostatečně provázán se zbytkem hospodářství (někdy bývá označován jako enklávový vývozní sektor), a tak jeho růst nemá výrazné multiplikační efekty na ostatní sektory.

Situace v Tanzanii odpovídá podmínkám rozvojové země na nízkém stupni rozvoje, která může zvyšováním vývozů zboží a služeb (ať již tradičních zemědělských komodit, netradičních primárních komodit – zlato, diamanty a turismus) zvýšit svůj hospodářský růst zapojením doposud nevyužitých kapacit (přírodní zdroje a nezaměstnaná pracovní

síla).¹⁹ V této souvislosti je třeba zmínit podepsanou smlouvu mezi tanzanskou vládou a brazilskou těžařskou společností Petrobras o průzkumu hlubokomořských ložisek ropy a zemního plynu a jejich využití.²⁰ Trvalost tohoto růstu bude záviset na správném využití příjmů z takových vývozů k investicím do lidské i fyzické infrastruktury a podpory posílení zpětných vazeb postupně vznikajících vývozních enkláv. Z tohoto hlediska je třeba kladně hodnotit snahu tanzanské vlády podpořit dodávky domácích produktů pro turistická střediska, další zpracování nerostných surovin na tanzanském území a programy usilující o dostupnost hnojiv, sadby, dalších služeb pro zemědělce a mimořádně vysoké investice do infrastruktury, která má umožnit snadnou a rychlou dostupnost všech regionů. Pozitivně se začíná projevovat stále se zvyšující otevřenost Tanzanie na zvyšování kvality a jistou diversifikaci vývozního portfolia. EU jako jeden z hlavních odběratelských trhů klade přirozeně vysoké požadavky na dovážené zboží (květiny, ryby a rybí výrobky, ovoce, tradiční zemědělské komodity). Zaváděné standardy napomáhají pronikání tanzanských potravinářských výrobků ve stále větší míře také na trhy sousedních afrických zemí.

Snižování dovozních celních sazeb a uvolňování dalších omezení vedlo k výrazným změnám teritoriální struktury dovozů. Tanzanie, jejíž rostoucí příjmy z vývozů zvyšují její dovozní kapacity, má tak možnost vybírat mezi dovozy v odpovídající kvalitě za nižší ceny z asijských rozvojových zemí (zejména Indie, Číny a asijských nově industrializovaných zemí). Tyto možnosti vedou k postupnému zvyšování produkčních kapacit a dalšímu hospodářskému růstu.

Aby se také další aspekty zahraničního obchodu staly zdroji hospodářského růstu (zvyšování investic, přebírání vyspělejších výrobních technologií, strukturální změny hospodářství), musí Tanzanie vyvinout ještě značné úsilí.

Závěr

Pokračující reformy dovedly Tanzanii na cestu dynamického hospodářského růstu. V řadě ohledů zaznamenává tato stále ještě velmi chudá země pozitivní výsledky. Makroekonomickou situaci lze označit jako stabilizovanou a řada programů směřuje k žádoucím strukturálním změnám hospodářství a dosažení stanovených ekonomických a sociálních cílů do roku 2025.

Změny v zahraniční obchodní politice Tanzanie vedly k otevření této subsaharské země. Tanzanii je možné označit za zemi s poměrně velmi liberální obchodní politikou, která respektuje závazky ze svého členství v mezinárodních a regionálních organizacích a z mezinárodních dohod. Odstranění většiny překážek vývozu a dovozu zboží však vedlo pouze k velmi pomalému růstu podílu obchodu na celkovém HDP země. Podíl vývozů na HDP je stále výrazně nižší než kolik činí tento podíl v průměru u zemí subsaharské Afriky. Analýza zapojení Tanzanie do světového hospodářství a jeho změn ukazují, že se Tanzanie nachází na správné cestě, ale současný stav nelze označit jako optimální. Produkce a příjmy z vývozu tradičních zemědělských komodit jsou závislé na klimatických podmínkách a vývoji světových cen. Výkyvy světových cen trpí i další vyvážené primární komodity. Tanzanie vyváží stále příliš malý podíl výrobků zpracovatelského průmyslu. Vazby vývozního sektoru na zbytek hospodářství nejsou dostatečné. To vše vedlo k tomu, že

---

19 Hospodářský růst, jehož zdrojem je zapojení země do zahraničního obchodu v souladu s teorií „Vent-for-Surplus“ myanmarského ekonoma Hla Myinta.

20 World Bank: *The Global Economic Prospects-Technology Diffusion in the Developing World* 2008, s. 62: http://siteresources.worldbank.org/INTGEP2008/Resources/GEP_complete.pdf.

přenosový mechanismus mezi růstem zahraničního obchodu, popř. vývozu a hospodářským růstem nebyl v případě Tanzanie příliš silný.

Před Tanzanií stojí řada nelehkých úkolů, které jsou pro dosažení trvalého hospodářského růstu a rozvoje nezbytné. V současné době existuje příznivá vnitropolitická situace a ani podpora mezinárodního společenství nepolevuje. Proto lze věřit optimistickým prognózám budoucího vývoje a společně s obyvatelstvem této země doufat v naplnění stanovených rozvojových cílů.

Literatura

OECD: African Development Outlook 2005–2006: Tanzania: <http://www.oecd.org/dev/publications/africanoutlook>

UNCTAD: Handbook of statistics Online: <http://stats.unctad.org/Handbook/ReportFolders/reportFolders.aspx>

World Bank: The 2005 International Comparison Program, Preliminary Results, December 2007, s. 24: <http://siteresources.worldbank.org/ICPINT/Resources/ICPreportprelim.pdf>

World Bank: The Global Economic Prospects-Technology Diffusion in the Developing World 2008: http://siteresources.worldbank.org/INTGEP2008/Resources/GEP_complete.pdf

WTO: Trade Policy Review Body: Trade Policy Review: Tanzania, WT/TRP/G/171/TZA, September 2006.

WTO: International Trade Statistics 2006: http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2006_e/its2006_e.pdf

MADDISON, A.: The World Economy: A Millennial Perspective, OECD – Development Centre Studies Paris, 2001.

The Impact of International Trade on Economic Growth: TANZANIA

Abstract

The article focuses on one of the least developed countries: Tanzania. It shortly describes the country, its political past and present. Further text is devoted to the economic development of this country at the beginning of the new millennium. Special attention is given to the international trade, its commodity and territorial structure, Tanzania's trade policy and implications for the economic growth and the position of the country in the world economy.

Keywords: Tanzania; The Least Developed Countries; International trade and economic growth.